
М. ДНІПРОВИЙ

МОЯ ПОДОРОЖ ЗІ ЛЬВОВА ДО БРАЗИЛІЇ

НА КЛАДОМ АВТОРА

УНІОН ДА ВІКТОРІЯ—1925

М. ДНІПРОВИЙ

**МОЯ ПОДОРОЖ
ЗІ ЛЬВОВА ДО БРАЗИЛІЇ**

(УРИВКИ З ЩОДЕННИКА)

НА КЛАДОМ АВТОРА

УНІОН ДА ВІКТОРІЯ — 1925

ДРУКАРНЯ УКР. СОЮЗУ В БРАЗИЛІЇ „ЛІДІЯ“
УНІОН ДА ВІКТОРІЯ — ПАРНА

Розпрощавшись зі Львовом 12 грудня 192* року, сів у потяг. Їзда до Варшави — це справжнє Дантове пекло. Горячо й тісно так, що приїхав до міста зімнятий як колишня польська тисячка. Спинився в препоганому готелю на Налевках і до відходу транспорту два дні оглядав місто. Бачив каламутну Вислу, чудової архітектури православний собор, котрий так по вандальському нищать, будинок „Захенти“, де вбито Нарутовіча і багато інших див цієї славнозвісної столиці. Зверхній вигляд міста на загал справляє не погане вражіння, але хочеться швидче покинути його, щоби відітхнути на іншій чужині.

За Варшавою стало холодніше. В ярах де-не-де біліє сніг і взагалі помітно деяку зміну. По дорозі оглядаю польські села, які й в найменшій мірі не подібні до наших і які своєю убогістю справляють вельми сумне вражіння. Всюди голо, ні деревини, ні рослини, хати обшарпані і як кажуть, вітром підшиті. Нема на чім ока спинити. А навкруг сірі піски доповнюють невеселу картину.

Через Лодзь, Каліш і Познань пізно`вночі 15-го грудня дотягнулись до пограничної стації Збоншинь. Тут відбулася церемонія перевірки особистих документів, ревізія пакунків і грошей, але все це робилось якось по казенному, аби збути. О 5 год. ранку на другий день всіли в німецькі вагони й рушили до кордону.

На першій німецькій пограничній стації за-тримались довше. Документів і пакунків тут не провірювали, тільки перечислили нас. Урядовець з жандармом, що увійшли до вагону, так звисока й зневажливо подивились на нас (мабуть вважаючи нас поляками), що я тільки тоді зрозумів, як глибоко ненавидять вони поляків і взагалі як тяжко гордим німцям знести наругу жорстоких переможців, які довели до руїни цю колись багату й цвітущу країну.

Щоби дошкулити своїм „приятелям“ (а нашим „добрим“ сусідам) німці не опалюють вагонів і ми мерзнемо як цуценята. До того-ж поводяться з нами не з властивою собі чемністю, даючи нам відчути, що вони не радо нас тут бачать. Взагалі треба признати, що німці вміють мстити.

Німецькі села справляють гарне вражіння і безперечно кращі наших містечок. Великі кам'яні поверхові будинки, бруковані дороги й грядні садочки вказують на німецьку господарність і колишню заможність.

У Франкфурті до вагону увійшов якийсь німець і запропонував нам виміняти польські марки на німецькі. Не маючи що робити з ко-

пицею задрукованого паперу, я виміняв своїх 3 і пів мільона польських на 2 біліони і 70 мільярдів нім. марок і з цим о 12 год. в полудне приїхав до Берліну. Шлесський двірець, де ми пристали, виглядає імпозантно. Своім величавим склепінням і тунелями дуже нагадує львівський головний двірець, тільки далеко більший і краще уряджений. З першого-ж погляду приємно вражає зразковий порядок, дбайливість і чистота, не дивлячись навіть на те, що держава переживає важке лихоліття. По виході з потягу не дали нам взяти з собою ручних пакунків, а забрали їх на візки й перевезли до салі, де ми громадно розмістились.

Між иншим пару слів про нашу громаду. Складається вона в переважній більшості з волинських і галицьких жидів, серед яких багато молодих хлопців, що з фальшивими пашпортами, утікаючи від військової служби, їдуть до Аргентини в намірі згодом переемігрувати до Північної Америки. Почуваючи себе безпечними поза межами Польщі, дехто оповідає, як здобув пашпорт та скільки долярів це його коштувало. Отже ця компанія веде себе неможливо: товпить-ся, галасує, свариться і всякими иншими способами виявляє свою некультурність, викликаючи згірдливі погляди німців.

Маючи багато вільного часу, а ще більше паперових мільярдів, відважився піти до міста пообідати. Однак щоб не наразитись на заповідені заздальгідь всякі можливості, не заходячи далеко, вступив до третьорядної столовки по-

обідати. Звичайно минув деякий час поки я порозумівся з господарем, але врешті поганенький обід був поданий, а рахунок лежав передо мною. Ще хвилину тривало порозуміння щодо скорочених великанських цифр (коло 1 біліона), після чого виник цікавий епізод: господар не хоче прийняти від мене грошей тому, що вони друковані у Майні, а не у Берліні. Повторюється тут те саме, що було на Україні в 1918—19 рр., коли ніхто не знав, які гроші приймати, а які „недобрі“. Мало помагали аргументи, що аджеж Німеччина одна і один має уряд. В дискусії взяло участь скілька присутніх осіб, які доказували, що всі гроші повинні прийматись і навіть послались на якусь газету, де про це зазначено. Після деякого вагання господар пристав на це і „Vaterland geretet ist“.

О 12 годині вночі 16 грудня сів у потяг і зрадів, що вже скінчилось це нудне чекання. Ідемо досить швидко, хоча де-не-де вистоюємо годинами. О 4 год. пополудни переїзжаємо нім.-голяндський кордон. На першій голяндській стації Ольденцаль знову стоїмо пару годин. Таке довге чекання дуже втомлює, до того-ж прилучилися ще муки Тантала, але вирішив терпеливо чекати, в надії, що в готелю шіфскомпанії дадуть добре повечеряти.

Потяг рушив і я з нудьги розглядаю околиці. Коло кожної стації видно освітлені великі фабрики, оригінальні будівлі, незнайому уніформу залізничників. Часто потяг проходить вулицями міста. Мигтять перед очима освітлені крам-

ниці, аптеки, юрби молоді перед кінами, чути людський гамір.

Коло пів до десятої в'їзжаємо на величезний амстердамський двірць. Коло самого двірця видно затоки, на них човни й малі пароплави. Вражає щасливе сполучення двірця з портом. Стоїмо з пів години. Шибують нами взад і вперед, а ми, забувши про голод і втому, оглядаємо пароплави й затоки дивуючись, які практичні ці голяндці. Врешті підвозять нас просто під готель цього товариства, де висідаємо й юрбою спішимо до дверей, щасливі, що скоро відпочинемо.

Залишивши річі в окремій кімнаті, йдемо на вечерю. На сходах лікар оглядає голови (мабуть чи нема пархів), після чого входимо до великої їдальні з довгими рядами заставлених вечерєю столів. Горохова зупа й булка допомагають трохи прийти до себе, але велика втома тягне до ліжка. Спальня уряджена якось особливо. Три ряди один над другим ліжка, на них соломяні подушки і літні ковдри. Досить невідно все це, бо нема де навіть одержі покласти, але не лишається нічого иншого, як покоритись долі, тому вилізаю на третій поверх і засипляю сном блаженого.

18 грудня оглядав місто й порт. Місто велике, гарне, всюди багато крамниць з усяким добром, на вулицях біганина й веселий гамір дітвори. Видно, що цей щасливий край не зазнав лихоліття війни. Ввечері починається збільшений рух. Тисячі робітників вертає з порту і

з фабрик. Майже половина їх їде на самокатах (роверах), освітлених лямпочками.

В готелевій салі, куди я врешті притягнувся по довгій блуканині, чути крик, гамір і танці під згуки гармонії. Маляри, яких ми тут застали скількасот, забавляються майже виключно самі. Всюди сновигають п'яні постаті, чути голосні вигуки, а в одному куті салі почалась навіть бійка. Це маляр з австрійським німцем зводять рахунки ще з минулої війни. Пішли в рух ножі і лише завдяки скільком тверезим маляра обеззброєно. Прийшла поліція й усе стихло.

На другий день зранку почався в готелю незвичайний рух. Всі бігають, метушаться, всюди заклопотані обличчя. Після досить поверховного огляду починається церемонія перевірки шіфскарт і видачі номерків місць на пароплаві. Першими, як найчисленнішу групу, випускають малярів, за ними німців, після українців і вкінці жидів. Виходимо невеликими гуртками і йдемо до пароплава.

Середнього розміру, помальований на чорно, пароплав „Зеляндія“ справляє якесь невиразне вражіння. Після широкої реклами сподівався чогось кращого. Вхожу на поклад. Провідник-матрос веде по сходах кудись в долину і я опиняюсь в досить великій, темній, вогкій і брудній салі. Все заставлено ліжками в два поверхи, а поміж ними лишилися лише вузьенькі переходи. Провідник показує моє ліжко. Розглядаюсь навкруг і бачу, що це скорше стайня для худоби, ніж приміщення для людей. Передбачаю, яка бу-

де приємна подорож і тому заздалегідь набираюсь терпіння.

Рівно о 12 годині тихо відпливає наш пароплав. Скільки годин пливемо затокою, а смерком виходимо в Північне море. Не можна сказати, щоби воно зустріло нас привітно. Великий вітер гонить назустріч грандіозні вали, які починають немилосердно хитати пароплавом. Спочатку це всіх забавляло. Приємно гоїдатись на хвилях, то підносячись високо вгору, то опускаючись глибоко в воду, особливо тим, що вперше знаходяться в подібній ситуації. Ті-ж, котрі знають море, передбачали наслідки. І дійсно, вони не змусили довго себе чекати. Не минуло яких пів години, як на покладі не лишилось нікого. Незабаром і мені навкучило і я, похитуючись, увійшов до свого хліва. Те, що стало перед очима, важко описати. Всі качались по своїх ліжках, жалісно стогнучи, а в усіх переходах купами лежало те, що люде повертали з незвичного збурення. Повітря було таке тяжке, що в голові крутилося й можна було впасти. Взагалі наш хлів став відразу не то шпиталем для хорих на холеру, не то підрядною кнайпою після обильного „возліянія“.

Все це так погано вплинуло на мене, що почало нудити, голова заболіла, в середині забурилось і я поспішив до ліжка, де укритися з головою. Довго не міг заснути, бо немилосердно кидало з боку на бік і иноді здавалося, що пароплав перевертається. Вітер злісно гудів і хвилі з шумом вдаряли в пароплав. Вже кризь сон

чув, як увійшов матрос і міцно лаючись, почав замітати. Якісь неясні думки почали плутатись в голові і я заснув. Однак морська хвороба мене не минула. Скільки днів лежав в ліжку, мало їв, багато спав і врешті прийшов до себе.

З Північного моря каналом Ляманш, поміж Англією й Францією, спиняючись коло деяких портів, 23 грудня припливаємо до Біро (Еспанія). По дорозі оглядаю еспанські міста й порти. Міста здебільшого гарні, порти великі. Вздовж ланцюгом тягнуться еспанські гори, так що нігде не видно рівнини. В цих портах всідають еспанці і починається гармідер як на добрім ярмарку. Біганина, крики, пісні, танці, свист і музика. Якийсь дивний музичний інструмент видає пискливі згуки, з яких компонується мелодія циганського характеру. Найбільш дошкулює ця музика. Все-ж разом утворює такий хаос, що голова йде обертом і часом здається, що знаходжусь в домі божевільних. Хочеться десь сховатись, щоби не чути й не бачити цього, але сховатись нема де, хиба до тісного й темного хліва, де від важкого повітря можна задуситись.

Для повноти картини слід згадати, що обслуга на пароплаві (а кажуть що й на інших пароплавах товариства Королівсько-Голяндський Льюїд) нижче всякої критики. З пасажирами третьої класи поводяться по дикунському, вважаючи їх худобою. На цьому тлі виникає багато конфліктів, але скарги нічого не помагають. Навпаки, підчас таких конфліктів адміністрація загрожує арештом, вахмайстер кричить як на па-

рубків і взагалі поводження з пасажирами до найвищої степені брутальне. Невеликий український гурток (коло 20 осіб) відстоює свої права нарівні з іншими національними групами. В кожній делегації до капітана є наш представник і тому ми все в курсі оборонної акції.

24 грудня припливаємо до Лісбону, останнього європейського порту. Гордо пишається величчя столиця маленької держави, простягшись довгою смугою на березі Атлантику. Видно багатоповерхові будинки, бувшу королівську палату, видно як їздять у місті трамваї. У величезному порті стоять десятки різних пароплавів. Паровики й моторові човни повнять службу в порті, сновигаючи між пароплавами й берегом. Вони підвозять нових пасажирів, пакунки й ріжні товари. Все це навантажується на нещасливу „Зеляндію“ і стає ще більш тісно й гамірно. Коло 1500 пасажирів та служба заповнюють все на пароплаві. Стоїмо скільки годин.

В Іспанії й Португалії вже трохи тепліше ніж в нас, хоча дують вітри. Фігі, мандарини, помаранчі й кокосові оріхи продаються тут навіть з листям. Все це закупається пасажирами у великій кількості і зараз таки поідається. Мабуть імпонує публіці „зміна валюти“, що замість страшних сотень тисяч платиться за все по марних пару голяндських центів.

* * *

З якимсь важким почуттям покидаю Старий Світ, де хоч був на вигнання, та все-ж не на

чужині. Почуваю, що ті тисячі невидимих ниточок, які лучать мене з Україною, в міру відда-лювання від берега все більше натягаються і стає чогось боляче й сумно. Але разом з цим свідомість вперто твердить, що як далеко я не був би від любої України, ці ниточки розтяг-нуться й ні одна з них не перерветься.

Тихо посуваємось по безмежному морю. Ніде й клаптика не видно грішної землі. Небо й вода. Іноді здається, що землі зовсім нема, що вода все покрила й безроздільно панує як під-час всесвітнього потопу. Тихий вітер злегка хви-лює воду, але дуже спокійно.

Що вечера, як небо встелюється ясними зорями, в першій клясі грає рояль і якимись не-звичайними видаються ніжні згуки „панської“ музики тут, де мрійливо шумлять одвічно пісню сріблясті хвилі і море глухо гомонить своєю таємничою мовою.

26 грудня над вечер на обрії показала-сь земля, яку спочатку важко було відрізнити від хмари. Все вусипало на поклад подивитись на землю. За скільки годин припливаємо до міста Ляс Пальмас на одному з Канарських островів. Високі гори ланцюгом обхоплюють долину, в я-кій розкинулось місто. Підпливаємо тихо до бе-рега. Ледве пароплав спинився, як хмарою ото-чують його човни з ріжними овочами. Враз все забігало, закричало, захвилювалось. Почалась горячкова купівля усього, що попадеться під руку, бо до найближчого порту Бразилії треба плисти вісім днів. З численних човнів і з бере-

га перетранспортовуються овочі на пароплав і починається годівля. На покладі утворюється справжній смітник, але до цього вже звикли, тому не звертається уваги. Взагалі публіка про порядок і чистоту не дуже дбає.

Стоїмо тут скільки годин. Смерклось. Місто десь зникло в горах, а натомість на темно-му тлі виринули тисячі вогників. Коло 7-ої години відпливаємо. Виходжу на поклад попрощати землю, таку принадну тут, серед безмежного моря.

Пливемо далі на південь. Рябенькі хвилі злегка бороздять поверхню, утворюючи горбочки й долини, які швидко змінюються, зникають і знову утворюються, щоби за хвилину зникнути. По полудни розійшлися хмари й виглянуло сонце. Таке привітне, ласкаве, неначе весняне сонце України. Скинув пальто й капелюх і сиджу на покладі, любуючись ясным небом і пестливими хвилями. Недалеко стрибають і плывуть за пароплавом величезні дельфіни, перелітають цілими роями з місця на місце риби-пташки та кружляють бистрі чайки. Більш нема на чім спитись. Блакитний намет заховав за обрієм те, що лишилось позаду і те, до чого прямую.

А на пароплаві життя йде своїм порядком. Жінки перуть і сушать білизну, діти бігають, а крики й гамір ріжноманітної юрби ні на хвилину не вгавають. Дехто з публіки своїм захопленням багато лишає до бажання, а особливо по дикунському ведуть себе еспанці. Хоч в їх тут порівнюючи небагато, але завдяки своїй солі-

дарности, почувують себе справжніми панами пароплава. Кожного штовхають, висміюють, жінок зачіпають і взагалі ведуть себе нестерпимо. І на це нема жадної ради. Приходиться терпіти від служби і від цих представників „культурної“ нації, бо на адміністрацію нема надії.

Одні жида здається не зле себе почувують. Знайшли тут свого співвизнавця-матроса з Коломиї, який дбає про всякі поліпшення для них — безперестанно носить їм оселедці, цибулю, оцет, булки, фігі, а при цій нагоді також торгує папіросами, на чім зовсім не зле виходить. Що вечера в окремому куті пароплава розлягаються жидівські національні пісні, а рей водить згаданий матрос та ще вахмайстер, який чомусь до жидів має особливу симпатію.

28 грудня значно потеплішало. Сонце вже добре гріє. Над покладом ростягнуто полотно, бо сподіваються спеки. Від тепла наш цвішендек став ще більш смердючим, тому весь час сиджу на покладі або на підвисшенню, де містяться тягарові машини. Нетерпляче чекаю поганенького обіду, бо після „голоного“ чаю їсти хочеться порядно. Взагалі треба признати, що годують тут препогано. Часто-густо багато їжі виливається в море, бо їсти неможливо. В реклямі багато обіцяється, а на ділі доводиться голодувати. Серед публіки велике обурення порядками на пароплаві, але порадити собі не можемо, бо трактують нас не як пасажирів, а як жовнірів якогось дисциплінарного баталіону, куди заслали їх за кару. Почуваємо себе як в справ-

жній плавучій в'язниці з ключарями й іншими посіпаками. Тому що всі засоби оборони вже вичерпані, а наслідків ніяких, збираємося писати протест до амстердамської централі цього товариства.

Саме підчас обмірковування цього питання стався незвичайний випадок, який до ґрунту порушив одноманітне життя нашого пароплава. Коло 6 години вечера, коли вже сонце стояло низько над заходом, нараз під покладом щось сильно загуділо, затріщало й застукало, а пароплав почав скакати й труситись як в пропасниці. В першій хвилі було вражіння, що ми наїхали на підводну скелю. Служба враз забігала, а серед публіки піднялась паніка, метушня, крик, але ніхто не знав, що сталося і що треба робити. Таке становище тривало добру хвилину, після чого все стихло, служба заспокоїла публіку й настала тривожна тиша. Руху машин зовсім не було чутно і пароплав почав спинятись. Що сталося все таки ніхто не знав, а тому почались взаємні розпитування, де-не-де залунав сміх, але бліді обличчя й злякані очі свідчили про що інше. Ріжні версії й здогади передавались з уст до уст, кружляли чутки часто фантастичного характеру. Лише згодом довідались, що це „дрібничка“ — згубилась одна шруба, а в наслідок шаленого руху машин щось ушкоджено. Думаю, що ушкоджена також друга шруба. Щоби направити це пароплав спинився.

Цей постій нав'яз сумні вражіння. В темноті, серед безмежного океану, безпомічні як

пилинка, ми стоїмо й не знаємо, коли зможемо, та й чи взагалі зможемо рушитись власними силами. І якщо на пароплаві взагалі нудно, то стояння без руху просто пригноблююче. Здається, що відвічний рух спинився, все застигло в своїх формах і ми, заскочені так несподівано, змушені на самоті ділити долю усього живущого.

Коло 10 години вечера знову залунали згук машин, але шруба крутилась якось нерівно, нервово, то зовсім затихаючи, то міцно стукаючи. Було помітно, що не все в належному порядку. Пароплав час від часу здригається, а посуваємось вперед дуже помало. Це зменшило й без того невелике довірря до старенької „Зелляїдії“, а кождий в душі благословив це славне товариство за його солідність.

Цей випадок дав нагоду до багатьох оповідань про різні пригоди на морю. Згадали про могутнього „Титаніка“, про „Лузітанію“, про землетрус в Японії, підчас якого згинуло багато пароплавів, а врешті про таємничі явища на морю. Публіка, зденерована випадком і оповіданнями, не почуває себе спокійно. Дехто збирається примірювати рятункові корки, дехто лягає спати в хліві не роздягаючись, а багато укладається на покладі, щоби „як що до чого“ бути на поготові.

На другий день зранку довідались, що вночі хвиля вдарила у відчинені вікна нашого „сальйону“ і позаливала ліжка, що викликало деяке занепокоєння. Далі в додаток до тих благ, які ми тут маємо, наша кляса збогатилась новим

придбанням. Чистину ліжок розібрано, а на їх місце висипано з сусідньої комори скілька фір картофель. До поганого повітря наших „апартаментів“ долучився ще сильний запах злежалої картоплі. За такі благодійства нашій адміністрації звідусіль шлються на всіх мовах побожні бажання, виписати які на жаль нема можливости.

Харчова справа, не дивлячись на всі наші заходи, не поліпшується ні на йоту. Останній нашій делегації капітан відповів, що вони не вміють краще варити, хоча для скількох десятків пасажирів першої і другої класи є окрема кухня з цілим штатом прислужників, де все вариться і печеться. Обурені пасажери обіцяють по приїзді на місце широко розголосити про такі порядки, бо скандал, щоби в наш культурний вік так брутально трактували людей і так мало числили їх інтересами.

А поки що ми посуваємось вперед зі швидкістю „васьмой день — дев'яту вйорсту“ і з огірченням вичислюємо, скільки зайвого часу маємо тут нудитись. Життя на пароплаві з його милими порядками осточортіло як большевицькі промови, а на нахабні пики матросів не сила вже дивитись і нудь охоплює. Нема де подітись, нема чим зайнятись, а про якісь вісти „з світу“ нема й мови. І коли ото дні наші минають так одноманітно, то вечери упривмнюють нам дикі оргії пняних матросів. До пізньої ночі виправляють вони на покладі такі голосні параґтаси, що не дають заснути. А одного разу то навіть почали бійку між собою і перелякали жінок,

Публіку огорнула безнадійна апатія і вона на ніщо вже не реагує. Та й яка рація ходити щодня зі скаргами, коли вони систематично ігноруються. Оттак мовчки терпимо. А треба признати, що терпіти ми вміємо. На всіх землях нашої великої батьківщини під ворожими канчуками ми від віків терпимо. Чом би й тут трохи не потерпіти!

Серед монотонних буднів знову маленька сенсація: не звертаючи й найменшої уваги на такі лихі відносини, якась жінка привела на світ нового пасажира третьої класи. З приводу цього на пароплаві помітно оживлення. Є принаймні нова тема. І коли цвішендек обмежився лише розмовами, то перша й друга класа склали „на молоко“ новому в'язневі щось коло 500 доларів. Дійсно, „нема злого...“

Минуло ще два дні й радісною луною загуло звідусіль: „земля! земля!“ Всі висипали до бар'єрів подивитися на землю і коли підплили ближче, то побачили невеличкий острівець. Високі гори, мабуть кам'яні, бо не видно не то дерева, але й трави, не видно також найменших слідів людського життя. Очевидно острів самотній. Закоханий в своїй самотности, стоїть як зачарований серед безмірних водяних просторів і дивлячись на нашу метушню, мріє мабуть про безцільність вічного руху цих маленьких істот, про суету сует всього живущого.

І знову безкрайє море. Скільки в ньому краси, величі й могутности, а разом з тим скільки ніжности й ласки! Десь далеко вчувається

глухий стогін, наче погроза когось таємничого, наче скарга велетня або молитва Невідомому. А коли серед темної ночі вдивляюсь в морську далечінь, то виразно бачу поблизу якісь гори, дивовижні скелі й глибокі провалля, які швидко змінюють свої форми, утворюючи нові, ще більш фантастичні, повні таємничого чару картини. Тоді я мріями вітаю на цих скелях, захоплююсь їх казковою красою і душею відпочиваю від буденної нудьги на пароплаві.

* * *

4 січня ледве помітною хмаркою зарисувались на обрії контури бразилійських гір. Чим ближче тим яснійше видно землю. Бразилійську землю! Після того, що ми тут пережили, земля здається справжнім раєм. Хочеться якнайскорше вирватись з під опіки пароплавних гнобителів і почути себе вільним, ні від кого незалежним.

Припливаємо до порту Пернамбуко. З першого-ж погляду дуже помітна зміна природи. Високі пальми гордо підносяться вгору й надають тон всьому оточенню. До пароплава підпливають човни з ананасами й папіросами. Червоношкірі продавці балакають на якійсь незрозумілій мові, але ми більше оглядаємо їх ніж слухаємо. При допомозі ріжнородних рухів, міміки і всіх мов якомсь порозуміваємось і закупаємо у великій скількості незнану нам садовину. Імо з приємністю й хвалимо це пекуче сонце, під котрим ростуть такі смачні овочі:

В розмові з портовою поліцією довідалися, що підчас нашого випадку на морю в порті була одержана наша радіотелеграма з зазначенням, що ми в небезпеці. І лише згодом друга заспокоююча. Таким чином виявляється, що ми могли мати цілком безплатну лекцію плавання при допомозі корків, рук і ніг.

Згодом вирушаємо й виходимо знову в отверте море. Сонце пече немилосердно. Ні вітру, ні хмари, ніщо не перешкаджає йому „допікати“ бідолашним емігрантам. На пароплаві нема місця, де-б можна було сховатись. Всюди спека, духота і смід. Люде як сонні безцільно тиняються з кута в кут і вже вичислюють години, коли вийдуть „на волю“.

Так минуло ще два дні і стало перед очима розкинене широкою підковою гарне місто Баія. Красуються багатоповерхові будинки, де-не-де тягнуться до неба острі шпилі костелів. Ціле місто потопав в садах. Узгірря покриті травою, на березі широка смуга жовтого піску. На перший погляд місто нагадує Київ з боку Дніпра, тільки там гори вищі, узгірря вкриті густими деревами, виблискують на сонці золоті бані церков і взагалі там все має якусь невимовну красу і привабливість, щось таке, що не можна нічим замінити і перед чим Баія відразу пасує.

До самого порту, як звичайно, не підпливаємо, а спиняємось трохи далі від нього. До нашого пароплава зараз таки підпливають ріжнородні човни. Одні привозять нових мучеників,

забірають висідаючих щасливців, другі достарчають воду, а червоношкірі продавці крім овочів пропонують понугаїв, малпочки й різні вироби з глини.

За скільки годин відпливаємо, прямуючи до Ріо де Жанейро. Пливемо знову далеко від берега, бо землі нігде не видно, лише чайки, що гурмою летять за нами, вказують на її близькість.

Тому що порядки на пароплаві не кращають, а сваволя й брутальність матросів і адміністрації продовжується, складаємо в українській мові нищенаведений протест, котрий з підписави відсилаємо згодом до централі цього товариства:

„ДИРЕКЦІЯ ТОВАРИСТВА

КОРОЛІВСЬКО-ГОЛЯНДСЬКИЙ ЛЬОЙД

В АМСТЕРДАМІ:

Ми, нижчепідписані пасажери пароплава „Зеляндія“, з обуренням протестуємо проти тих умов, в яких довелося нам їхати. В тісноті, смроді, бруді, лихо відживлювані, ми змушені були всю дорогу мучитись. Всякі спроби з нашого боку полішити своє становище лишались без наслідків.

Протестуємо також проти нечуваного в культурному світі поступовання з пасажирами. Прислуга і адміністрація, при найменшому протестові проти дикости деяких матросів вживає фізичну силу штовхає, б'є, загрожує арештом і т. д. Взагалі поводитись з нами як з худобою або злочинцями.

Слід зазначити також, що скарги вищій адміністрації не помагали, а прислуга остільки тероризувала пасажирів, що багато з них і не скаржились.

Вкінці просимо прийняти запевнення, що ми Вашу фірму будемо всюди належно рекомендувати, щоби перестерігти майбутні жертви перед вашими експериментами“. (Підписи).

Не доїзжаючи до Ріо ми пережили вночі велику бурю. Вітер стогнав і свистів, беручи високі ноти, а величезні білясті хвилі грізно шуміли і з силою вдаряли в пароплав, намагаючись сховати нас в своїх глибинах. Наша стара каліка „Зеляндія“ в таку погоду не могла плисти й мусіла стати на котвицях. Лише коли стало світати, й буря трохи втихла ми рушили далі.

Коло 8-ої години ранку 9 січня перед нами стала величава столиця Бразилії — Ріо де Жанейро. Широко розкинена поміж високими горами, вона має дуже оригінальний вигляд і справляє чаруюче вражіння своєю красою. Пишаються великі гарні будинки, артистичні вілли, широкі й дуже людні вулиці, асфальтові з фантазійними узорами хідники. Всюди видно розкіш і багатство. Сновигають сотні авт, трамваї, лунають гудки, дзвінки, людський гамір і безтурботний сміх. Все говорить за те, що місто живе повним задоволення і втіхи життям.

Скільки десятків людей, які зійшли з пароплава, розбрелись по місті. Хто удався до свого консуляту, хто до якогось комітету, лише я

не мав куди удатись. Та й до кого може звернутись член недержавної нації, якому не дає права горожанства навіть чужа йому й ніким не-признана держава?... А ми власними силами навіть не здобулися на якийсь комітет, щоби бо-дай інформував нових імігрантів. Поблукавши оттак три дні по вулицях столиці і не знайшовши не то що золотих грушок на вербі, які так переконуючо обіцявав „Український Емігрант“ у Львові, але й взагалі нічого, виїхав до Сан Павльо, де почав нове, повне ріжних прикростей життя під чужим небом.

—

